
WIDENER
HN T5XJ /

ACADEMIA · HARVARDIANA · IN · NOV · ANG
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI
TAS

SÄNDEBREF

TILL

BARON STEDINGK

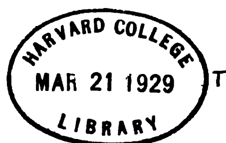
RÖRANDE NÅGRA TEATER-FÖRHÅLLANDEN,

AF

EN TEATERVÄN.

Nils Personne.

STOCKHOLM.
HÖRBERGSKA BOKTRYCKERIET, 1861.

HARVARD COLLEGE
MAR 21 1929
LIBRARY

1.

Hr Baron!

Ni har, i det ni åtagit eder chefskapet för kungliga teatern, tagit om händer ett af de mest svårutförda värf som vårt land i detta ögonblick har att erbjuda, och som eder hittills ådagalagda verksamhet, fastän kort, haft *några* ganska goda resultater, är det förlåtligt om en för teaterns framtid sig intresserande person, vågar föreställa sig att ni skulle kunna göra ännu mera, derest ni, som han hoppas, är genomträngd af den stora vigten utaf eder befattning, och derest ni har mod och vilja att genomföra några tidsenliga och af behofvet högt påkallade reformer.

Denne person, för eder obekant, tager sig friheten att på detta sätt till edert begrundande framställa några för teatern allmängiltiga satser, hvilka dessutom för *vår* teater och dess förhållanden hafva en serskild betydelse, hvilken ni lätt skall finna, om ni nemligen behagar genomläsa dessa rader.

För att likväl få en utgångspunkt för hvad som här bör sägas, måste man först kasta en blick tillbaka på den kungliga teatern, och något närmare skärskåda de principer, efter hvilka den under det sista decenniet blifvit styrd. Olyckan är just att dessa principer varit *inga* — eller rättare sagt att de fått vika för dagens hugskott, att de varit beroende af

styresmannens personliga sympatier eller antipatier, och att derför de olika regeringarne haft de mest olika tendenser. Vid en teater om någonsin, skall grundsatsen vara bestående oberoende af personen, och icke som här varit fallet, underordnas de olika individer som kunna komma att ställas i spetsen för verket. Här gäller om någonsin: "konungen är död — lefve konungen!" Hvad blir annårs följden? Jo, att det hela får något ambulatoriskt, något vacklande och osäkert, som till stort mehn för konsten öfverallt framträder och förlamar de i många fall aktningsvärda ansträngningar, som kunna göras för att upprätthålla teaterns värde som konstanstalt, och som ett af de vigtigaste bildningsmedlen för nationen.

Baron Bonde var i åtskilliga afseenden, och isynnerhet vid hastigt påseende, en ganska god teaterdirektör, men han betraktade under sitt chefskap saken något för mycket ur den förfinade, tillåtom oss att säga det, något blaserade "high-life" mannens synpunkt. Han lade isynnerhet vigt vid att blända och förvåna — derför dessa kostsamma och lysande uppsättningar af de stora operorna, som haft det onda med sig, att de vänjt publiken vid en yttre glans utan motsvarande inre kärna — ty aktionen blef icke sannare, sången icke varmare och mera dramatisk derför att kostymen lyste af förut okänd pragt — tvertom, för de mera tänkandes blickar framstod den inre tomheten så mycket klarare och sorgligare bredvid de af snillets pensel framtrollade dekorationerna. Baron Bonde, trogen sin åsigt, att den sjunkande konsten borde upprätthållas genom artificiella medel, och, medgifvom det, inseende att han icke med hopp om seger skulle kunna strida mot långvariga ovanor och inrotade missbruk, gjorde vidare hufvudstadens publik bekant med ett par af utlandets större förmågor i lyrisk-dramatisk väg, sångaren Ander och sångerskan Dustmann-Meyer, och dessa personers egenskap af främlingar medförde ett nytt ondt för vår inhemska dramatiska konst, och nedsatte ganska djupt vår scens

värdighet, på samma gång som det var en grym förolämpning mot vårt språk att gifva oss denna andliga sillsalat af tysk-svenska duetter och emsemble-stycken. Det är visst sannt, att sådant händt förut, att M:lle Normanni och Fru Romani också voro utländskor, och att Herr Rademacher en hel vinter sjöng tyska, liksom Herr Richard förut gjort det, men saken är genom dessa exempel endast belyst, den kan icke försvaras.

Men, säger man, det fanns ju intet annat sätt att låta oss få höra t. ex. den utmärkte tenoren Ander. Jo, det fanns ett annat fält på hvilket han kunnat uppträda, nemligen conserten, och der hade en dylik förebråelse varit obefogad. Men att gifva en hel opera i sådan besynnerlig rococo-stil, det är och blir ovillkorligen att förskämma publikens redan förut skäligt klena estetiska omdöme, det är att lemna porten öppen för virtuositeten, den farligaste kräfta på en teaters konstnärliga anseende, på samma gång som det är onödigt i ett så "sjungande" land som Sverige.

Baron Bonde erkände öppet att han icke förstod sig på det reciterande dramat, att operan var den enda dramatiska form, för hvilken han hyste något varmare intresse. Den närmaste följden af allt detta blef helt naturligt, att den dramatiska scenen under hans styrelse i väsendtlig mån försummades, och att den till största delen arbetade på utländska paradstycken sådana som *Svarta doktorn*, *Jane Eyre* och *Benvenuto Cellini*, m. fl. dem jag nu för tillfället icke vidare kommer ihåg. Således äfven på detta fält, det onaturliga, det uppstyltade, och framför allt, det osvenska. Men denne direktörs största fel var dock det *lätta* sätt, på hvilket han uppfattade sin uppgift, — den fine verldsmannens nonchalans vidlådde hans teatraliska styrelse och tryckte på hans verksamhet en stämpel af effektsökeri, af brist på högre motiver, af ett visst "laisser aller" som kan vara ofantligt älskvärdt hos gentlemannen, men som alltid blir ett stort fel hos styresmannen för en teater.

Den så mycket klandrade Herr Hyltén-Cavallius, hade åtminstone den förtjensten, att vara i *ett* fall tydligt och bestämdt prononcerad, han var nemligen till tänke- och handlingssätt en fullkomlig byråkrat, och hvad var då naturligare, än att han i främsta rummet tänkte på *embetsverket* och i sista hand på konstanstalten? Han gaf teatern en reglerad stat, han inrättade vissa lönerum för de olika staterna, för att derigenom komma ifrån de obehagliga årliga kontraktsuppsägningar, som förestafvades af begäret efter högre appointementer; han ökade sujetternas och i synnerhet de lägre staternas löner, han stängde gamla dörrar och öppnade nya, han tillsåg att hvarje af teaterns tusende och tre magasiner hade sin förvaltare, och förvaltaren *sin* — förvaltare, — han var mycket mera noga om att vid förefallande konflikter den underordnade embetsmannen gick med rapport om saken till sin närmaste förman, och denne åter till *sin*, än han var noga om att ett nytt stycke gick väl inöfvadt och väl återgifvet fram öfver tiljan.

För öfrigt var han i estetiskt hänseende en af dessa envisa formskärare, som sätta allt i system, och i sin beundran öfver de döda systemernas oomkullstötlighet, helt och hållet glömma att ingjuta lif i något. Han hade för sig skapat en abstrakt verld, han utgick från ofruktbara och under åratal genommediterade teoremer, och hade icke blick för den praktiska sidan af en teaters verksamhet — om man öfverhufvud får antaga att han i något fall gjort sig reda för hvad en teater egentligen var, förrän det var för sent, nemligen då han emottog styrelsen öfver en sådan. Han sökte visserligen en tid på fullt allvar att sätta sig in uti sitt föreståndarskap, men alltid var det den envise embetsmannen som kom i vägen för den ibland uppvaknande teater-direktören, och inseende sin svaghet påfann Hr Cavallius slutligen det medlet, att gifva hvarje "verkets" afdelning en underchef, hvilken var inför honom ansvarig för afdelningens

verksamhet, hvarefter han trodde sig kunna i lugn och ro fortsätta med att organisera embetsverket.

Hr Cavallius hade till sitt förnämsta ögonmärke att af alla teaterns medlemmar göra värdiga kungliga embetsmän, anständiga och aktade medborgare och medborgarinnor, — och detta var vackert, — men — han glömde alldeles bort att publiken på samma gång, och med full rätt ville i dem se tänkande och utbildade artister. Han hade den förtjensten att något afvika från sin företrädares med förkärlek praktiserade sätt att från småteatrarna rekrytera den storas glesnade och föråldrade leder, ehuruväl äfven han skattade åt denna olyckliga böjelse, och således bidrog till att magasinera några personer, af hvilka han aldrig bordt kunna påräkna att få någon nytta! Inseende det vanskliga i dessa rekryteringar, ville han börja från början och organiserade derför på nytt den nästan afsomnade elevskolan, — detta var också både välbetänkt och vackert.

Men man kan om denna teater-direktör säga att han hade goda idéer, ehuru han försyndade sig emot dem på ett förvånande sätt, när det kom så långt att han skulle realisera dem. Detta kom sig närmast derutaf, att mannen märkte det han åtagit sig en sak, den han icke var vuxen, att han följaktligen var osäker, och icke vågade taga ett enda steg fullt ut, utan måste vidtaga endast halfmesyrer. — Så satte han till lärare i denna elevskola tvenne, för öfrigt ganska aktningsvärda artister, men hvilka till och med en i sina stycken skäligen klen landsortsdirektör väl skulle aktat sig för att ställa i spetsen för en elevskola, af det enkla skälet att ingen af dem varit eller någonsin blir en *sjelfständig* konstnär, utan ett ganska älskvärdt, men ganska vanligt konglomerat af på ena sidan föråldrade manér, och på den andra så att säga i växten outvecklade anlag till både det ena och det andra. De båda artisterna äro sjelfva endast utiliteter, och åt sådana anförtror ingen förståndig teater-direktör en elevskola, ty det är endast

mästare som kunna bilda lärjungar. Följden blef också den, att elevskolan liknade ett stenigt Arabien, och att ingen enda förmåga derifrån utgick under den tid, som Hr Cavallius förde spiran öfver det kungliga verket. Man visade visserligen en och annan gång de beskedliga ständerna några lika beskedliga barn, som beskedligt rabblade upp några under årets lopp intröskade utanlexor, men af sjelfständig, utaf en förståndig instruktör väl och lent ledd uppfattning, men af någon djupare blick in i konstens väsende och kärna, såg man hos dessa stackars drifhusplantor af ganska naturliga skäl icke ett spår.

Lägger man härtill att under dessa tvenne sednaste styrelser, rollmonopoliet qvarstod i hela dess förlamande och förlojande skick, samt att under den sednaste alla möjliga experimenter gjordes med frukterna af alla länders dramatik — att ryska, franska, tyska, spanska, italienska, engelska, danska och norska stycken tid efter annan uppsattes och inöfvades, medan de möjligen inkommande svenska "lades till handlingarne", så har man en något så nära trogen och opartisk bild utaf tillståndet vid den kungliga — det vill säga, vid landets *första* scen, under det sednaste decenniet.

Efter de aristokratiska och byråkratiska styrelserna, kom nu en imterimstyrelse, som var hvarken det ena eller det andra, eller båda delarne gemensamt, — men som den hade allt för kort tid på sig för att kunna bedömas efter sina frukter, skulle vi begå en orättvisa om vi nagelfore dess verksamhet; vi öfverlemna den derför åt glömskan, med hvilken den också bör vara bäst belåten. Dess valspråk var dessutom att "*låta allt gå som förut*", och i detta valspråk låg ett erkännande af att imterimstyrelsen afsade sig alla anspråk på att blifva bedömd som något helt eller fristående för sig — — den var endast en ännu icke utlupen länk i den gamla kedjan.

Nu är det ni, herr baron, som emottagit den tunga spiran öfver det kungliga "verket", och det är na-

turligtvis omöjligt att ännu kunna ställa er regerings horoskop. Ett gammalt ordspråk säger att "nya qvastar sopa alltid rent", — vi vilja gerna tro att egenskapen af ny i detta fall först sent skall lemna er, — och det finns åtskilliga saker uti ert styrelsesätt, som kommer en ifrig teatervän att hysa några förhoppningar på er, dem han hoppas att framtiden icke skall låta komma allt för mycket på skam.

Ni tyckes hafva blåst in litet mera lif i den förstenade teaterkroppen, ni tyckes hafva emanciperat er något från rollmonopolets tryckande tvång, ni tyckes, med ett ord, visa anlag till att blifva en verksam och praktisk teater-föreståndare, och det är derföre som jag passar på tillfälle att för er uttala några sanningar, hvilka jag hoppas måtte falla i god jord. Jag vet att ni sett mycket, jag är öfvertygad om att ni känner dem förut, men jag är inte fullt säker på att er verksamhet tillåter er att nu ihågkomma dem, på samma gång jag väl vet, huru många stötestenar som ligga i en teater-föreståndares väg, då han vill börja reformera sin stat.

Ni skall kanhända finna eder stött utaf att en obekant så här kommer och påtrugar er sina råd, men det står ju i ert eget skön att följa dem eller icke. Äro de goda, så tala de för sig sjelfva; äro de dåliga, så tror jag mig i er finna en man, som har urskiljning nog att förkasta dem. Jag fortsätter således oförskräckt min skrifvelse, stark i min goda afsigt, och lemnar åt min goda eller onda stjerna att bestämma öfver den verkan, som mitt opus kan komma att utöfva.

2.

Hr baron! Det finnes ett stort ondt uti Kongl. teaterns organisation, det är den mångfald utaf olika embetsmän som der äro anställda, och hvilka, oberäknadt den stora kostnad, de draga, göra det för den

styrande omöjligt att få tillbörlig kraft och enhet uti de beslut som fattas. Inom teaterns mera rent materiella områden må de dock gerna finnas, förutsatt att den har råd till en sådan lyx, men inom de konstnärliga äro de rent af skadliga och förkastliga. Om jag icke misstar mig så består nu kungliga teaterns så kallade "regie" af omkring åtta personer. Låtom oss se, till ex., huru der ser ut vid en repetition. Först och främst ser man då er sjelf närvarande, och detta är fullkomligt i sin ordning, ty en styrande bör se allt med egna ögon, och aldrig förlita sig på andras omdöme, annat än i fall som icke kunna vara tvistiga. Vidare ser man der direktionens sekreterare, eller "andre direktören" som han kallas, och detta är fullkomligt onödigt, ty han har sitt embetsrum och sin förvaltning vidt skiljda från den sceniska verksamheten. Den tredje personen är den sceniska instruktören, eller den egentlige "regissören", som han väl borde kallas, och att denne skall vara närvarande, faller af sig sjelf. Den fjerde personen är teaterns intendent, som han officiellt kallas, men teaterns factotum som han i sjelfva verket är, och äfven denne är, under nuvarande förhållanden, en högst nödvändig person, ithy att ingen annan än han egentligen känner till teaterns materiella, och mången gång äfven dess intellektuella resurser. Personen N:o 5 är teatersufflören, som här också fungerar som en slags regissör, hvilket är helt och hållet onödigt och ändamålsvidrigt, så mycket mera som sällan en dylik tjensteman kan vara qvalificerad till annat än att, i hvad på hans plats ankommer, hålla den materiella ordningen vid magt. Dessa fem äro de ordinarie och ständiga vakandarne öfver den sceniska verksamheten. Dertill komma nu som extra-ordinarie, dekorationsmålaren, litteratören, kostymordonatören och elevinstruktören, om, som ofta det händer, en eller flera af eleverna uppträda uti det stycke, som repeteras. Vid operan är orchesterchefen naturligtvis sjelfskrifven, och finnes ballett i operan inlagd, så är ballettmästaren

också närvarande, liksom chormästaren i och för chörens prestationer.

Men hvad blir nu den närmaste följden af denna mångfald utaf arrangörer och instruktörer? Jo naturligtvis den, att repetitionen, som borde försiggå i tysthet och lugn, blir ett fält för de bullersammaste disputer emellan de olika magterna, hvilka alla vilja föra igenom sina idéer, och genom allt detta bråk och buller irritera och störa de i stycket uppträdande artisterna, hvilka på detta sätt omöjligt kunna öfverlemna sig åt sina roller, utan tanklöst blott upprepa sina utanlexor, såvida de icke föredraga att läsa innantill i rollerna. Om detta blott vore fallet vid de preliminära profven, så ginge det väl an och kunde måhända ursäktas — försvaras kan det aldrig, — men så tillgår det äfven vid den sista generalrepetitionen, och det är derför omöjligt att kunna hos oss i allmänhet se ett stycke återgifvet med något spår af ensemble, förrän vid tredje eller fjerde representationerna. De båda första äro endast någorlunda *ordentliga* generalrepetitioner.

Kanhända skulle det kunna roa er, Hr Baron, att höra huru jag tänkt mig uppsättandet och repeterandet af ett teaterstycke, icke allenast på den kungliga, utan äfven på de öfriga scenerna? Jag kommer här till den af behofvet mest påkallade reformen i vårt teaterväsende, en reform som förr eller sednare *måste* göras, och till hvilken jag önskade att ni skulle taga initiativet. Tro mig, det vore intet otacksamt arbete — det skulle kunna göra ert namn odödligt i teaterns annaler!

Det finnes för närvarande hos oss en sak, som kallas "kollationering", — och liksom menniskans fel ega sin grund i en från första barndomen bibringad felaktig uppfostran, så härleda sig uppförandets fel direkte ifrån detta oting, hvilket borde bannlysas från våra scener, liksom det redan bannlysts från de bättre scenerna i utlandet.

Jag har föreställt mig att det skulle gå till så här:

Sedan stycket är utskrifvet, anställes den nödvändiga *korrigeringen* af rollerna utaf utskrifvaren och teatersufflören, möjligtvis biträdda för mera säkerhets skull af sufflören för talscenen och bibliotekarien, efter en dylik väl också bör hafva något att göra. Dessa fyra personer böra vara kompetenta att se huruvida utskrifvaren kunnat copiera rätt.

Sedan detta nödvändiga förarbete är gjordt, utsättes det så kallade *"läseprofvet"* — något som nu tyvärr icke finnes. Undertiden utsändas rollerna till deras respektive öfvertagare, och på utsatt dag infinna sig de i stycket uppträdande personerna i teaterns foyer, der stycket för dem uppläses af författaren eller öfversättaren, eller om sådan icke finnes att tillgå, utaf teaterns *litteratör*, som ovillkorligen bör vara så qvalificerad, att han kan med olika nyancering klart framställa de i stycket uppträdande olika personernas karakter och lynnen. Vinsten af ett sådant förfarande blir följande: skådespelaren får från första ögonblicket af sin bekantskap med det nya stycket en klar och tydlig bild af dess byggnad, dess gång och dess tendens; han uppfattar de olika situationerna, de skiftande karaktererna, och blir uppmärksamgjord på de pointer som dialogen eger, och hvilka äro af vigt att påpeka. Han blir så att säga hemmastadd uti stycket redan från början, i stället för att han nu går hem från en oordentlig, af prat och gyckel afbruten kollationering, utan den ringaste idé om styckets fel eller förtjenster, ja! utan att känna ens sin egen roll, den han tanklöst rabblat upp under det han skämtat med sina kamrater. En ytterligare vinst blir att ingen i stycket uppträdande person sedermera behöfver låna hem detsamma, *i fall* han har någon längtan efter att lära känna annat än de scener, i hvilka han sjelf uppträder; och att kännedomen af det hela, af de olika personernas förhållande till hvarandra och till stycket, skall sätta en

gräns för den ensidiga uppfattning af en roll, hvilken endast utgår på det egna subjektets förherrligande, utan en tanke för hela konstverkets bestånd och sammanhållning.

En tredje vinst är den, att en mängd af skådespelarne utspridda ofördelaktiga rykten om de antagna styckena, helt och hållet eller åtminstone till stor del inhiberas, till fromma för kassan och direktionen. Det finnes *nu* till exempel en skådespelare, som har en mindre betydande roll, — *den* tycker han naturligtvis icke om, och sedan han läst upp sin korta scen, går han ut ur läserummet. Han inkommer emellanåt, uppsnappar ett och annat ord, en och annan scen utan sammanhang — — "det är dåligt" — säger han strax med full öfvertygelse derute i lifvet, och man tror honom. Han hör de förnämsta rollerna slarfvigt och illa upplästa, emedan skådespelarne hafva för vana att sällan göra sig bekanta med rollen förr än på kollationeringen, och han får således helt naturligt en alldeles skef uppfattning af stycket.

En fjerde vinst af förfarandet är den, att de i stycket uppträdande yngre personerna genom uppläsningen få en nyttig och nödvändig fingervisning till karakterens uppfattning — ty om man också får antaga, att sådana adepter ega en sjelfständig uppfattningsförmåga, — hvilket är skäligen sällsynt, — så finnas dock detaljer i uppfattningen och utsägandet af rollen, om hvilka författaren eller den med stycket *på förhand* förtrogne litteratören bäst kunna gifva besked.

Den sista och långt ifrån den minsta vinsten blir besparingen af tid, ty hvar och en som känner teatern vet huru mycken tid det drar dels för dem som hafva dåliga ögon, dels för dem som af andra orsaker läsa mindre obehindradt, att stafva sig fram genom en roll på några ark.

Hålles ett sådant läsprof med tillbörlig aktning för sakens stora vigt, och vet den föreläsande att intressera sitt publikum så att det för dessa tvenne tim-

mar kan afstå från sin lust att skämta och gyckla sinsemellan, så är jag öfvertygad om, att den helsosamma reformen snart skulle bära de bästa frukter, och att de *förståndiga*, för saken intresserade skådespelarne, icke skola blifva de sista att erkänna förändringens stora och oskattbara nytta. Handtverkarne i konstens tempel skola sedan följa med af sig sjelfva, endast för att undvika skammen att blifva efter.

Sedan nu detta läsprof, på sätt här ofvan antydts, gått för sig, öfverlemnas stycket till regissören, — ty jag förutsätter att en *verklig* sådan måste finnas, — och skulle det sedan åläggas honom att sednast åtta dagar derefter till direktionen inkomma med skriftligt uppsatt, och noga uppgjort schéma för entréer, sortier, placeringar, grupperingar, dekorering och anordning af scenen. Under dessa åtta dagar skulle rollinnehafvarne tillsägas att lära sig sina roller utantill, och sedan den af regissören uppgjorda anordningen pröfvats och godkändts, skulle styckets *första* repetition utsättas och försiggå.

Betänk blott, herr baron, hvad man vann med detta förståndiga arrangement. Ifrån och med den första repetitionen kunde skådespelaren öfverlemna sig åt studerandet och återgifvandet af sin roll, utan att störas af dessa eviga ändringar och jemkningar med placering och anordning, som nu dragas ut med ända till generalrepetitionen; ordning, tystnad och lugn, — så nödvändiga villkor för ett teaterprof, — skulle inträda i den förra förbistringens ställe — intet gräl med maschinist och arbetare skulle behöfva afbryta en vigtig scen i skådespelet, hvar och en skulle från och med denna första repetition veta hvarifrån han kom, hvart han gick, hvar han stod och satt, och genom de sedan upprepade profven skulle skådespelaren vinna säkerhet, blifva hemmastadd med sin uppgift, och kunna utan förfäran motse dagen för den första representationen. Det finnes ingenting skadligare än detta vårdslösa repeterande i hatt, öfverrock och käpp, med rollen i hand ända till generalprofvet, det finns

ingenting som mera nedsätter scenens värdighet och skådespelarens aktning derför än detta hojtande, detta gräl och skrik som nu äro oskiljaktiga från en repetition, der alla vilja ordna, alla anse *sig* förstå saken bäst, och ingen vill eller tror sig behöfva underordna sig på förhand uppgjorda reglor och anordningar, derför att sådana merändels lemnas åt Guds försyn eller åt nycken för ögonblicket.

Sedan 6 eller 8 dylika repetitioner försiggått, vore stycket färdigt för de två sista generalprofven, hvilka skulle hållas i full kostymering, full dekorering af scenen, samt med upplyst och af *valda* kännare och teatervänner befolkad salong. Skådespelaren måste hafva publik, utan sådan är hans konst en skugga utan lif, och så länge han icke eger en sådan måste den första representationen allt framgent förblifva hvad den nu hos oss är, det enda någorlunda ordentliga generalprofvet.

Tänk eder, herr baron, hvad verkan det skulle kunna utöfva hos skådespelaren att på profvet helt och hållet *vara* den person han skall föreställa, att hafva framför sig en fåtalig men *vald* publik; på hvars omdöme han kunde lita, då han efter slutadt prof hade tillfälle att med den utbyta åsigter, eller af den emottaga rättelser och råd. På detta sätt blefve den första *annonserade* representationen egentligen den *tredje* i ordningen, och det nya stycket skulle erhålla ett helt annat utseende, och förtjena ett helt annat emottagande än nu oftast, och med rätta, blir det till del.

Helt säkert skall mången, i det kära gamla förälskad och dervid fastvuxen individ, här ropa på opraktiska teorier, kalla mitt förslag outförbart m. m., men låt icke skrämma er deraf, eller fall icke sjelf i samma villfarelse. Det är det enda, på samma gång som det mest praktiska af alla, och förutsätter hos styrelsen blott en smula god vilja, hos de styrde blott en smula oegennyttigt intresse för den sak de tjena, och hvilken så tacksamt belönar sina tjenare. På skåde-

spelarens motstånd tror jag dessutom allraminst, — det vill säga, den skådespelares som förstår sitt eget bästa, — endast den enklaste sjelfupphållelse-instinkt borde säga honom att *han* vore den som mest vunne på en dylik reform.

Lägg således modigt handen vid verket, herr baron! Inför en sådan reform vid den teater hvars styresman ni är, och ni skall der efterlemna ett minne, vackrare än någon annans. Utse åt er en estetiskt och praktiskt bildad man till regissör, låt vakansen för litteratörsplatsen försvinna från teaterns stat, och framför allt: sök att åstadkomma enhet både i den litterära och sceniska styrelsen af eder teater. *Ju flera kockar, desto sämre soppa,* är ett ordspråk som besannar sig här likaväl som annorstädes, ja! förr än annorstädes till och med. De författare som vilja lemna sina arbeten till eder teater, hafva rättighet att begära det derstädes finnes en *synlig* litterär domare, på hvars utslag man kan lita, och icke tio eller tolf osynliga, som det följaktligen är en omöjlighet att ställa till ansvar, eller begära en förklaring af. Edra artister hafva lika obestridlig rättighet att få att göra med blott *en* regissör, i stället för de åtta eller nio som nu finnas, af hvilka ingen grundligt gjort regien, denna svårlärda konst, till sitt egentliga hufvudstudium, hvilket den man måste göra som skall blifva en god regissör. En sådan man får icke vackla, icke misstaga sig, icke låta leka med sig, — noga och grundligt måste han hafva tänkt sig in i sin sak, innan han anordnar något stycke, och när han en gång gjort det så får han icke låta en artists fåfänga eller begär att lysa tvinga sig till att frångå ett enda jota af hvad han bestämdt.

Om någon menniska kan förutsättas vara ofelbar, så måste en teater-regissör vara det; det vill säga: han måste på förhand så noga hafva genomtänkt, så väl afvägt alla för och emot, att skådespelarne aldrig kunna slå honom på fingrarne — sker detta endast en gång så är han förlorad. Han måste hafva ett

svar på hvarje anmärkning, ett skäl för hvarje anordning, han bör med ett ord så hafva införlifvat sig med det stycke han uppsätter och inöfvar, att han så att säga i sin inre åskådnings focus samlar alla de spridda detaljerna till en enda bild, hvilken står klar och lefvande inför hans fantasi.

En sådan regissör måste i grund och botten känna skådeplatsens alla tillgångar och ressurser, han måste vara förtrogen med skådespelarnes förmåga, med deras oförmåga till och med, han måste noga hafva studerat scenens ekonomi, plastikens fordringar, olika tiders och folkslags seder, bruk och drägter, — med ett ord, denna plats förutsätter och betingar en man med omfattande och grundlig allmän och speciell bildning — — den är alls icke svår att få *besatt*, men den är ingenting mindre än lätt att besätta.

Är ni i besittning af den slagruta som erfordras för att skaffa er en sådan man, och om så är, hvar ämnar ni söka honom? Man har hört hviskas om en Hoedt, en Bournonville — jag tviflar på att vår *svenska* skådeplats skulle få någon väsendtlig nytta af dessa herrar — åtminstone icke förrän de hunnit initiera sig med våra förhållanden. Man talar vidare om en fransman, en parisare, — detta vore ännu värre! Der skulle språket, det olika nationallynnet, vanorna, lägga många och svåra hinder i vägen. Hvad vi alltid saknat hos vår kungliga teater, hvad vi icke destomindre anse oss hafva rättighet att begära, är att den i främsta rummet representerar *svensk* konst, att den återspeglar svenska förhållanden, vanor, seder, ja! till och med fördomar! Det vore således i hög grad beklagligt för denna önskvärda riktning, liksom det vore förödmjukande för vår nationalkänsla, att se en utländning bekläda en ny och vigtig plats uti utländningens förlofvade land, vårt gamla Sverge.

Hvarför icke hellre söka med någon möda, någon kostnad till och med, åt eder och teatern uppfostra en svensk man till denna vigtiga plats? Ett resestipendium på ett år skulle af en förut bildad, och för

saken anlag och intresse egande person, vara tillräckligt för att göra en god början, och vi skulle då kunna med någon stolthet säga, att vi hade en teaterregissör af inhemsk tillverkning, och icke ånyo, som vid så många andra tillfällen, behöft inkalla en utländning som, liksom de öfriga förut inkomne, skulle bidraga till att af vår dramatiska framställningskonst göra ett slags kosmopolitiskt oting, i stället för en återspegling af vår egen nationalitet.

3.

Vi vilja nu sysselsätta oss med en ganska vigtig afdelning utaf det kungliga verket, nemligen dess elevskola.

Som vi förut nämnt, reorganiserades denna såkallade elevskola utaf Herr Hyltén-Cavallius, som ifrån lärarinnebefattningen entledigade fru Bock, hvilken förut, märkvärdigt nog var instruktris för både *manliga* och qvinliga elever, sedan Hr Svensson förut varit det för både *qvinliga* och manliga; — och under en lång följd af år utförde dessa personer detta sitt uppdrag samvetsgrannt och nitiskt — men tyvärr, alls icke till konstens framtida fromma. Felet derför låg helt och hållet i dessa skådespelares skaplynnen som sådana, och deruti att elevskolan byggdes på lexläsning, icke på fritt utvecklande af redan för handen varande anlag, och ett de unga adepternas sakkunniga invigande i konstens teori och praktiska utöfning.

Herr Cavallius, som hade en aning om att detta sätt icke var det rätta, reorganiserade således teaterns elevskola, och tillsatte i stället för den enda lärarinnan, tvenne stycken lärare, H:rr Jolin och Sundberg, af hvilka den förre skulle inviga eleverna i konstens teori och den sednare skulle vägleda dem i dess praktiska utöfning.

Innan vi gå vidare, och söka bedömma dessa herrars verksamhet efter den enda säkra måttstocken på

den, nemligen de frukter den framkallat, vilja vi tala litet om elevskolor i allmänhet och om skådespelare som lärare i synnerhet.

Ingenting finnes ändamålsvidrigare för skapandet af skickliga skådespelare, än just dessa så kallade elevskolor, der man söker att på artificiell väg uppdraga skådespelare af barn, som utaf naturen ämnats till handlande, handtverkare, industriidkare, m. m. Och en sådan ändamålsvidrig inrättning är just kungliga teaterns elevskola, der man börjar med abc. och innanläsning, för att i sinom tid sluta med Shakspeare och Schiller. Elevskolan vid kungliga teatern har nemligen i de flesta fall alltid rekryterats ifrån balettskolan, i hvilken fattiga barn merändels redan intagas vid 5, 6, à 7 års ålder, eller medan de ännu äro tillräckligt böjliga för att kunna apteras till blifvande dansörer och dansöser. Visar nu ett sådant litet barn händelsevis anlag till att blifva skådespelare — — och i barndomen hafva vi alltid en mängd dylika anlag, i synnerhet om vi äro qvicka och lifliga, och vistas i en sådan omgifning som den hvilken erbjudes mellan kulisserna, — så sätter man den späda plantan in i det artificiellt uppvärmda drifhuset — — *hoc est*, elevskolan. Der skall man nu af detta lilla grimaserande och lustiga, eller brådmogna och lillförståndiga råämne, tillyxa en Talma eller en Garrick, en Hjortsberg eller en Sevelin! Undertiden påkostas barnet all nödig lärdom i språk, musik, dans, handarbeten tror jag till och med — med ett ord, barnet får en ordentlig skolgång på teaterkassans bekostnad, och detta är ganska vackert — men det får på samma gång en skolundervisning uti kulissernas mysterier och i ett beqvämt lättingslifs njutningar, som lägger grunden till både fysiskt och moraliskt förderf — och detta utgör frånsidan af den vackra medaljen. Men barnet växer opp, — af den lille qvicke och fyndige gossen blir en lång, otymplig slyngel, af den lilla naiva flickan ett dugtigt husmamsellsämne eller något i samma väg, och efter åtskilliga års mödor och kostnader

märker nu teatern, att den bortkastat sin lärdom och sina penningar på en chimér som upplöst sig, på en illusion som försvunnit. I stället för att skapa en duglig konstnär, har den skapat ett olyckligt mellanting af lätting och artist, en stackars yngling eller flicka som icke kan träda tillbaka i det vanliga lifvet utanför teatern, derför att han eller hon ingenting lärt annat än att rabbla upp några glosor af ett språk, klinka litet på ett piano, etc. etc. Hvad blir nu en sådan stackars drifhusplantas öde? Jo, att tillbringa sitt återstående lif vid teatern, der den blir en af dessa parasitväxter, hvilka tyvärr så rika till antal slingra sina qväfvande blad och stänglar kring konstens herrliga träd, så att det vissnar och förtorkar i brist af näring och luft.

I allmänhet kan man säga, — och några få, om äfven lysande, undantag upphäfva aldrig en regel — att ett sådant uppdragande af barn till konstnärer aldrig lyckas. Menniskans egentliga och något bevisutgörande anlag, utvecklas sällan förr än den fysiska utvecklingen tagit ut det steg, som skiljer barnet från mannen och jungfrun, det vill säga, som omstörtar ynglingens och flickans hela väsende, tänkesätt och lefnadsåskådning. Detta inträffar i vårt klimat med flickan vid 16:de och med ynglingen omkring det 20:de året, och då först är det tid att med någon anstrykning af visshet kunna säga, om anlag för skådespelarkonsten finnas eller icke.

Att påstå, det ett härmande barn eger anlag för att blifva skådespelare, är lika oklokt och enfaldigt, som att vilja göra sin son till prest derför att han vid åtta års ålder lånar modrens svarta förkläde som han knyter fast på ryggen, och med bok i hand och högtidlig mine tar och jordfäster en kattunge — — och likväl har mången svag och fåfäng moder på detta sätt skaffat oss en mängd odugliga prester, hvilka kunnat blifva prägtiga snickare och skomakare, kryddkrämare eller grosshandlare. På samma sätt med presterna i konstens tempel. Skulle hvar och en som

tyckt om att föra figurerna i ett skuggspel, och som dervid kunnat härma tre olika personers sätt att tala, blifva skådespelare — och skulle hvar och en som under sin skolpojkstid satt ihop en pjes på motiver ur Rinaldo Rinaldini, blifva författare — — sannerligen vore vi icke då skådespelare och författare allesammans.

I vår tid behöfves allraminst en småbarnskola vid teatern. Vårt skolväsende är lyckligtvis så pass fulländadt, att äfven den fattigaste mans barn kan få lära sig läsa, skrifva och räkna, utan att ingå vid kungliga teatern.

Skall således en elevskola finnas, så skall den vara en *högskola*, icke en lancaster-anstalt! Den skall vara så organiserad, att den emottager den *anlag egande* ynglingen eller flickan, och på ett konseqvent och följdrigtigt sätt utvecklar dessa *skarpt markerade* anlag till verkligt konstnärsskap. Dertill fordras dock annat än lektioner i språk, musik, dans och fäktning, ehuru dessa fyra ting också äro nödvändiga, dertill fordras något helt annat än läsningen af olika roller för olika lärare, upprabblandet af utanlexor som intröskats i minnet utan att fattas af förståndet, — dertill fordras med ett ord en genomgående, grundlig bildning af själens och hjertats egenskaper, en klart och lefvande bibringad uppfattning af konstens uppgift och medlen att hinna den, en fullständig kännedom af dess estetiska och praktiska väsende — allt detta bibringadt under *praktisk utöfning*, understödd af *teoretiska föreläsningar*, populärt och klart affattade och hållna. Och till slut, som kronan på det lyckligt fulländade verket, fordras att man gifver eleven tillfälle till att anställa jemförelser, att genom resor och åskådande af andra länders konstnärer och deras verksamhet, bilda sig en sjelfständig uppfattning af sin egen konstnärsnatur och dess rigtning.

Så ungefärligen har jag tänkt mig uppställningen af en elevskola, och hvad jag allraminst tänkt mig

derinom, är en eller flera skådespelare af andra, tredje eller fjerde ordningen, som dess lärare och föreståndare; — — ja! jag vill vara fullt uppriktig — jag har svårt att som sådan tänka mig äfven den *störste* skådespelare!

Och hvarföre? Jo derför att skådespelarekonsten icke kan inläras såsom man lär ett språk eller ett handtverk! Derför att äfven den störste skådespelare lärer eleven *sitt* sätt att uppfatta och återgifva olika karakterer, — derför slutligen att äfven den störste skådespelare och bästa menniska icke gerna skapar en elev som hotar att *fördunkla honom sjelf!* Jag kunde tillägga ännu flera skäl, såsom till exempel det faktum att ingen stor skådespelare någonsin bildat en lärjunge som nått någon anmärkningsvärd höjd; den inträffande möjligheten af en rivalitet emellan mästaren och lärjungen — man har sett sådant! — det fält för kabaler och intriger som öppnar sig inom elevskolan, och mera sådant. Men jag vill nu endast söka närmare utveckla de tre första skälen dem jag framdragit för att stödja mitt påstående.

Jag har sagt att skådespelarkonsten icke kan inläras så som man inlär ett språk eller ett handtverk. För att lära skomakeriet, fordras ovillkorligen att hafva en skomakare till lärare, — skräddaren kan det inte, och inte en professor heller — och för att lära ett språk fordras en som förut känner språket, — men för att bilda en skådespelare, fordras ingen aktör. Och detta af det enkla skäl, att anlagen för denna konstutöfning verka *inifrån* och *utåt*, icke tvertom. De måste således äfven ledas och utvecklas på samma sätt. Hos skådespelaren behöfves icke något *handlag*, ingen ambouchyr, hos honom kommer allt an på den andliga uppfattningen, på den estetiska åskådningen af det föremål åt hvilket han skall gifva gestalt och färg. Att han dervid måste hafva ett verktyg, det veta vi, och att verktyget är hans eget *jag*, veta vi också, men det verktygets bildande till duglighet att tolka den inre känslan och värmestegringen, tillkommer den

fysiske uppfostraren, icke den andlige. En normalt, sundt och väl utbildad kropp ger alltid och utan ansträngning det mest passande uttrycket åt en själsaffekt, såvida man icke i de flesta fall får antaga som regel, att *stämman* uträttar denna funktion, och endast behöfver ett välberäknadt *understöd* af åtbörden, hållningen och gången.

Men vi återgå till vår liknelse med skomakaren. En skomakare som bildar en lärling, bildar honom naturligtvis *efter sig sjelf*, och derför äro alla skodon lika hvarandra som ett bär det andra. När skådespelaren bildar elever, så inträffar alldeles detsamma. Är instruktören komiker, så vill han naturligtvis att alla eleverna skola blifva komiska skådespelare, — är han tragiker så blir förhållandet omvändt. Men i hvilket fall som helst, så blir den gifna följden den, att vi få en massa skådespelare, alla trogna copior efter ett enda, och ofta ganska misslyckadt original. Se der hvarför hvarje serskild teater har sitt serskilda sätt att tala, gå, stå, sätta sig och, som man säger, *bära sig åt*.

Hvarje skådespelare har sitt eget manér, och detta är naturligt, såvida hvarje menniska annars har sin egen individualitet. Den ena menniskan äter icke lika den andra, och i allmänhet kan man påstå att hvarje serskild person på sitt eget sätt utför hvarje mensklig handling och rörelse — — skulle vi vara så lika till sättet som till rocken, så blefve jorden odräglig att vistas på. Men det som gäller för hvardagsmenniskan, gäller icke för skådespelaren; den förres största förtjenst är att vara *sig sjelf*, och just detta är den sednares största fel. Huru mycket större fel är det då icke att öfverflytta detta sitt eget *jag* på en annan, för hvars natur det passar ungefär som en St. Petersdôme ofvanpå våghuset vid Skeppsbron, eller något dylikt i samma väg. Och likväl är det just detta som alltid inträffar, då en skådespelare instruerar elever, derför att det ligger i hvarje yrkesmenniskas natur att lära ut sitt yrke så som hon sjelf upp-

fattat det — och i detta fall är skådespelaren yrkesman, och intet annat. Sluddrar läraren på målet, så kommer eleven aldrig att tala rent, öfverdrifver mästarn, så öfverdrifver lärjungen sjelfva hans öfverdrift, och är mästaren falsk i sin uppfattning, så blir lärjungen grundfalsk. Detta är en ovillkorlig naturlag, lika orubblig som den, att de ljusstrålar som sammanträngas i foken af ett slipadt glas, när de utkastas derifrån, intaga en större rymd, ju längre de komma ifrån fokus, så att det strålknippe som samlades i en punkt icke så stor som ett knappnålshufvud, några famnar derifrån kan öfverstråla en hel vägg.

Jag talade nyss om manér, — och detta är ett fel för hvilket man ofta förebrår skådespelaren, med orätt om han blott så till vida eger det, att han serskiljer sig från sin omgifning, — med rätta om hans manér blifvit så utpräeladt och tagit honom så till fånga att han alltid är densamme, i hvad drägt och ställning han än må uppträda. Men just det faktum, att hvarje serskild teater har sitt eget manér, bevisar bäst huru ett sådant återverkar från de äldre och till de yngre, endast genom den dagliga beröringen med hvarandra. Huru mycket starkare och nödvändigare måste det icke då återverka ifrån läraren på lärjungen, såvida dessa stå till hvarandra i det innerliga förhållande, som deras ömsesidiga ställning förutsätter?

Jag sade vidare att äfven den störste skådespelare lärer eleven *sitt* sätt att uppfatta och återgifva olika karakterer, och detta är en naturlig följd af skådespelarekonstens väsende. Hvarje stor skådespelare är en sådan *af naturen*, och huru skall han kunna lära bort kvad han sjelf icke lärt, hvad som låg helgjutet i hans själ, fastän det kanske slumrade omedvetet tills en händelse, en tillfällighet kom den inre kraften att explodera och bryta fram? Hvad han deremot *kan* lära bort är den *yttre konstfärdighet*, som han sjelf lärt sig att gifva sitt verktyg, det vill säga *sitt jag*, men öfverplanterar han den på ett subjekt utan inre

egenskaper, så skapar han ett skal utan kärna, det vill säga: en medelmåtta. Öfverlemnar han den åter åt en adept som sjelf har egen skaparkraft i sitt inre, så kedjar han denne i band, olämpliga för den starkt utpräglade personlighet som måste förutsättas hos hvarje sann konstnärsnatur. Ty det är och förblifver en allmängällande regel, att den menskliga svagheten och fåfängan vill se allt gjort *såsom den brukat göra det*, utan afseende på om detta passar in i stycke, eller ej. Och allraminst kan en skådespelare, hvars personliga fåfänga mer än hos andra utvecklas, derför att hans *egen person* är det medel hvarigenom han tillkämpar sig sina segrar, frigöra sig från detta begär att skapa en tradition eller en skola, — det vill säga inympa en slentrian som dödar all sjelfständig uppfattning hos den uppvexande konstnärs-generationen.

Och äfven en *god* tradition är emot skådespelarkonstens väsende och anda. Skådespelarekonsten är ju en återspegling af det verkliga lifvet, och detta förutsätter och kräfver ovillkorligen framåtgående och utveckling. Men att tillbedja en tradition är att knäböja för fallna gudomligheter, och att följa den är att sätta sig utom sin tid eller emot densamma, hvilket ingen, och allraminst en idkare af skön konst, ostraffadt kan våga. Konstens väsende förblifver evigt detsamma, men det uttryck hvarigenom den söker tala till menniskorna, måste oupphörligt skifta och rätta sig efter den allt omstörtande tiden.

Här skall säkert någon vilja gendrifva mitt påstående genom att tala om Frankrikes första skådeplats, Théatre Français, der man också ännu i dag spelar efter tradition. Men det sker dock med den högst väsendtliga skillnaden, att det endast är uti Molières och andra äldre författares arbeten som detta sker och eger sitt fulla berättigande, derför att de måla personer och seder från en långt förfluten tid,

liksom Holbergs komedier, som ännu på Köpenhamns kungliga scen gifvas helt och hållet efter samvetsgrannt bevarad tradition.

Vi hafva aldrig haft en Molière eller en Holberg, vi hafva ingen traditionell dramatik att återuppföra, — vi hafva deremot en uppstyltad och onaturlig deklamation, vi hafva en kothurngång äfven i komedin som vi sett rotfästa sig med hela envisheten af en dogm, och för sådana traditioner bevare oss milde Herre Gud!

Jag sade slutligen att äfven den *störste* skådespelare och den *bäste* menniska icke gerna skapar en lärjunge som *hotar att fördunkla honom sjelf,* — och att detta är en sanning hoppas jag att ingen skall kunna bestrida. Vårt land har, strängt taget, icke någonsin egt mer än *en* verkligt stor skådespelare, nemligen Lars Hjortsberg, och hvilka elever han bildat, veta vi alla. Den store skådespelaren skattade äfven hos honom åt den svaga, bräckliga menniskan, och alla de som kände honom veta huru ogerna han någonsin gaf ett råd åt en yngre skådespelare, huru skuggrädd han var för att någon yngre, med någorlunda goda anlag försedd adept skulle få, som det på teaterspråket heter, *komma fram.*

Jag har med detta icke velat nedsätta den store konstnärens minne, men sanningen fordrade ett slående bevis, och jag har icke tvekat att begagna mig derutaf, huru mycket jag än vördar den hädangångnes storhet. Vi hafva en ännu lefvande, stor skådespelare, och icke heller han har visat sig kunna bilda en värdig arfvinge till sitt konstnärsskap, och jag tror mig ej vara orättvis om jag säger, att han aldrig sträfvat derhän. Han har för väl, med sin kända skarpsinnighet och sitt snille, genomskådat omöjligheten af att göra lefvande väsen af vanliga trädklossar, och han har varit för mån om sin konsts värdighet för att bilda flera härmare än dem vi redan ega.

Troligen uppfattade Hr Cavallius också fullkomligt rigtigt detta förhållande, då han icke satte denne

man till instruktör i sin nyorganiserade elevskola. Men som jag förut sagt, Hr Cavallius försyndade sig alltid mot sina egna goda idéer, och han begick derför det oförlåtliga felet att till lärare i elevskolan förordna tvenne ganska aktningsvärda, men också ganska medelmåttiga skådespelare. Detta var ändå oförlåtligare, ty då icke mästaren kan bilda lärjungar, huru skola medelmåttorna kunna det? Herr Sundberg insåg också snart nog det skefva och obehagliga i sin ställning, och drog sig snart tillbaka med en blygsamhet, som gör honom heder både som artist och menniska.

Hr Jolin deremot, som kunde vara på sin plats som föreläsare i konstens teori, det tro vi gerna, ty han är ju en akademiskt och äfven genom sjelfstudier bildad man, öfvertog vid hr Sundbergs afgång de båda platserna, och är således från och med denna tid, och ännu i dag, elevskolans ende lärare och styresman! Vi tro lika gerna att det är af rent och lifligt intresse för saken, som hr J. åtagit sig det under nuvarande förhållanden otacksamma värfvet, men vi äro lika fast öfvertygade om att han dertill icke är den lämplige. Han har sjelf som skådespelare allt för stora fel, för att kunna rätt vägleda andra, och han är dessutom och det oaktadt tillräckligt framstående för att vilja ställa sitt jag till mönster. Han saknar dessutom bestämdt blick för att bedömma sceniska anlag, ty annars är det icke tänkbart att han kunnat från elevskolan släppa bort unga personer, som sedan på andra scener blifvit ganska användbara, för att behålla derstädes personer, som passa bättre till allt annat, än till skådespelare. Också har, under de fyra år han nu haft elevskolan om händer, ingen enda elev derifrån utgått, vid hvilken en större förhoppning med något sken af rättvisa skulle kunna fästa sig.

Jag känner icke tillräckligt den method herr J. begagnar för sin undervisning, men jag fruktar på goda skäl att han vill — hvad man kallar — *göra* skådespelare. Åtminstone vet jag bestämdt att han ett

par år varit i färd med att göra en komiker af en utaf de manliga eleverna, som tydligen icke har myoket hvarken af komiskt eller tragiskt konstnärsämne uti sig, liksom jag äfven hört berättas att han ämnar tillyxa en subrett af en ung flicka som har svårt att tala, och som då hon för flera år sedan spelade en barnroll, väckte skyhöga förhoppningar — inom teatern — hvilka man nu — per fas et nefas — vill hafva realiserade. Teatern har nemligen kostat ut sig så och så mycket för ifrågavarande elever — nu vill den hålla sig skadeslös för utgiften, och derföre skola dessa arma, unga menniskor prompt blifva stora artister, de må vilja och duga, eller icke.

Således se vi der en följd af småbarnskole-inrättningen vid en teater. Ställde man nu i stället så till att man vid sin elevskola antog 16 à 17-åriga personer af båda könen, med klart och tydligt utpräglade anlag för skådespelarkonsten; anställde man vid denna elevskola några akademiskt och humanistiskt bildade män, hvilka gjort dramatik och scenisk konst till sitt hufvudstudium bredvid estetiken, och hvilka dessutom sett hvad andra länder hafva utmärkt i denna väg — för att föreläsa i konstens historia, teori och estetik; lät man sedermera eleverna, understödda af denna undervisning, så småningom försöka sig på praktikens fält, och stiftade man slutligen ett par årliga resestipendier på ett tillräckligt, men *icke öfverflödigt* belopp, så tror jag att man der hade en elevskola som skulle vara mera fruktbärande än den som nu finnes.

Jag tager mig friheten att framställa detta förslag till den ärade direktionens behjertande, ty en sådan elevskolas inrättande vore att åt sig uppresa en minnesvård, säkrare än både minnespenningar och statyer.

I sammanhang dermed, vore det icke skäl att också litet nogare pröfva hvilka barn man antager till elever vid teaterns ballettskola? Litet hvar kan möjligen lära sig att hoppa och dansa, men att utföra dansen *så* att den vinner berättigande som *skön konst*,

månne det är hvarjom och enom medfödt? Det finnes nemligen inom de fattigare klasserna i hufvudstaden, ett starkt utprägladt begär att lemna sina barn, i synnerhet flickor, till teaterns ballettskola, och många ovärdiga föräldrar finnas, som drifvas dertill af en smutsig spekulationsanda, af det slag att man tvekar att nedskrifva dess namn. Många tyvärr, drifvas dertill af fattigdom och elände, men huru det än är, kan man icke annat än beklaga att de med åsidosättande af barnens anlag för annat, tvinga dem att begifva sig dit. Borde icke teaterdirektionen sätta någon gräns för möjligen förekommande missbruk i detta fall, och när de små äro antagna, skulle den icke bättre än nu sker, kunna sörja för deras förkofran och uppfostran? Hit skulle småbarnsskolan kunna förläggas, och den blefve då troligen mera välsignelsebringande. Genom samtal med den förra teater-direktören, vet jag att detta var hans mening, om den utförts vet jag icke, men hoppas att den skall blifva det åtminstone. I detta fall hade hr Cavallius en stor förtjenst, som ingen kan fråntaga honom; han kände djupt det nedslående uti det moraliska förderf, hvartill dessa små varelser gradvis förberedas genom bristande uppfostran och tillsyn samt dåliga exempel, och var betänkt på många medel till dess afhjelpande.

Ett af dessa var att söka förskaffa de underordnade staterna vid teatern något större löneförmåner, så att ett anständigt och ordnadt lefnadssätt kunde för dem blifva en icke allt för aflägsen möjlighet, och han fick på sin tid uppbära många förebråelser för denna sin omtanka.

Jag skulle vilja föreslå er, hr baron, att gå längre än han. Tag bort flitpenningarne för edra skådespelare, och ni skall derigenom hos dem spåra mera intresse för rollens *anda* än för dess *volym*, och ni kan af besparingen bilda en uppfostringsfond för edra fattiga ballettelever.

4.

Mycket kunde ännu vara att säga om åtskilliga inrättningar vid den besynnerliga inrättning som kallas kungliga teatern. Det hör dock alls icke till min plan att ingå i några undersökningar om huruvida den lyriska scenen borde skiljas från den dramatiska, och kungliga teatern i förening med musikaliska akademien, omstöpas till ett musik-conservatorium — en idé som torde hafva framtiden för sig, — eller om huruvida, som doktor Andrée vill, de kungliga skådespelarne skulle vara statens embetsmän — en sak som jag dock, i förbigående sagt, finner temligen underordnad och öfverflödig. Jag kan nemligen icke förstå den konstnärs ärelystnad, som kan finna sig tillfredsställd af en kunglig fullmakt, och jag tycker att teatern har nog med *embetsmän* förut — — gifve Gud blott att den finge några flera verkliga artister.

Innan jag slutar, ville jag dock gerna tala litet om det sätt hvarpå kungliga teatern rekryterar sin repertoir, ty som varande liflig teatervän är det naturligt att detta ämne skall ganska mycket intressera mig. Och i det fallet har ni, herr baron, börjat beträda en bana, från hvilken man icke nog allvarligt kan bedja er att afvika vid första, lägliga tillfälle.

Ni har för eder teater af staten en årlig subvention af 75,000 riksdaler. Detta är visserligen icke mycket, men likväl så mycket, att ni i stället för att behöfva smickra publikens dåliga smak, kunde försöka vända den till något bättre. Vi måste förlåta den enskilde teater-direktören *om* han söker att endast förtjena penningar, ni har en högre uppgift att lösa, nemligen att föregå de andra teatrarne med goda exempel, att gå i spetsen för det teatraliska framåtskridandet i vårt land. När ständerna gåfvo teatern detta anslag, så var det deras mening att göra den obero-

ende af nycken för dagen, att sätta den i stånd till att kunna inslå en mera konstnärlig bana än förut, och att gifva den tillfälle att främja inhemsk dramatik, i stället för att som nu höja den utländska dramatiska litteraturen — vore det till och med dussinarbetet — på den inhemskas bekostnad. Det är fara värdt att nästkommande ständer skola fordra räkenskap af teatern för det sätt, på hvilket den förvaltat detta sitt fosterländska kall, och om svaret icke blir tillfredsställande, så skulle det icke väcka någon förundran, om det ifrågavarande anslaget indroges eller förminskades, — eller rent utaf öfverflyttades på en annan teater.

Ty, om vi mönstra teaterns verksamhet under detta spelår, så se vi att icke ett enda nytt stycke af verkligt värde gått öfver dess tiljor. Vi se att ett enda inhemskt arbete, *Brödraskulden*, derstädes upptagits, och vi måste medgifva att det icke är genom sådana arbetens upptagande, som den inhemska dramatiken vill blifva uppmuntrad, — det är icke på det sättet man lemnar denna tynande planta den omvårdnad hon behöfver. Tvertom skulle man af en upplyst och välvillig teaterstyrelse kunnat fordra, att den af ömhet för en värderad författares rykte, vänligen förmått honom att återtaga ett opus, hvars misslyckade innehåll man får tillskrifva ett af dessa misstag som äfven de mest begåfvade kunna begå.

Men det är icke första gången som kungliga teaterdirektionen valt bland de många inkommande styckena ett af de klenaste, och kastat fram det för publiken, sägande: "Se här den så mycket omtalade svenska dramatikens alster, och dömmen sjelfva, hvad vi skola företaga med dylika foster!"

Och efter en dylik execution låter man några år förgå, för att sedan upprepa samma manöver.

Jag tror mig veta att ni, herr baron, icke emottagit detta arbete, — men ni hade bordt återsända det, och hade författaren hetat Larsson i stället för Börjesson, det vill säga haft ett okändt i stället för

ett kändt namn — så hade ni också gjort det. Men vi skulle nu egentligen tala om hvad *ni* upptagit, sedan ni blef teaterns chef. Nåväl, ni har upptagit *"Herr Perrichons resa"*, *"Punkt för Punkt"*, och *"Fredrik och Christine"*; ni har åter uppsatt *"Trettio år af en spelares lefnad"* och *"Nya garnisonen"*, samt dessutom upptagit en på småteatrarne redan utspelad pjes: *"Hon är vansinnig"*.

Det är i synnerhet för detta återupptagande af gamla stycken, som jag här ville varna eder, ty ni förspiller derigenom en dyrbar tid, ni utsätter edra skådespelare för obehagliga jemförelser, och ni får derigenom en antediluviansk repertoir, som inte ens en förstadsteater anser rådligt att bjuda sin publik på. Vidare råkar ni derigenom ut för en obehaglig jemförelse med er granne och rival, Mindre teatern, ty den uppsätter också gammalt, men med den skillnaden likväl att då den uppsätter Shakspeare, Molière och Holberg — den nyare tidens största heroer inom dramatikens verld, så ser man på er affisch de mer och mindre bekanta namnen på de författare som skrifvit eller skrifva för Porte St. Martin i Paris, och dylika teatrar hvilka lägga an på det rafflande. *"Herr Perrichons resa"* var rolig, och vi hoppas att *"Qvinnans sanna styrka"* äfven skall vara det, men vi skulle önska att ni inte uteslutande lade an bara på Pariser-produkter, utan att vi äfven någon gång på den kungliga scenen kunde få se de stora forntidsgestalterna vandra öfver tiljan i all deras värdighet och allvar. Det är detta vi vänta af en teater *med understöd af staten*, ty nog kunna vi få se franska vaudeviller utan att derför betala 75,000 r:dr om året, utom entrépriserna.

Vi hafva en på stora minnen och dramatiska konflikter rik historia, sök att kalla fram dess skiftande scener och personer på edra tiljor, om också med en liten uppoffring — det vore väl mödan värdt. Men, skall ni säkert svara, jag kan väl icke skaffa författare der inga sådana finnas, — eller om de finnas, så

kan jag väl icke taga dem i håret och tvinga dem att skrifva. Nej! det är fullkomligt sannt! Det kan ni inte, men ni kan *intressera* er för svensk dramatik, bedöma den strängt men aktningsfullt, och behandla den med omsorg, om ni låter den gå öfver eder scen. Förutsatt att här också funnes någon i närvarande stund som kunde skrifva ett passabelt historiskt stycke, tror ni att han skulle våga lemna det till kungliga teatern? Jag tviflar derpå, och skälen äro: den köld med hvilken man der betraktat och ännu betraktar de inhemska försöken i denna rigtning; den brist på intresse hvarmed skådespelarne motse roller som icke äro så i deras ögon tacksamma, som de franska komediernas; bristen på passande och lämpliga sujetter för framställandet af svårare ungdomliga partier; skuggräddslan för en historisk sannings uttalande inom en kunglig teaters väggar — obestämdheten och mångfalden af den domarecorps som skall uttala sig öfver arbetet, och af hvilka den ene hänvisar till den andre då man vågar en appell eller fordrar ett skäl — — — se der några bland de många orsakerna hvarför man har en viss respekt för att lemna sitt arbete till den kungliga teatern.

Har ni verkligt intresse för att en svensk dramatik skall finnas, så bör det icke blifva er svårt att undanrödja dessa hinder för dess utveckling. Och att edra bemödanden skulle emottagas med erkännande, och belönas med framgång, derpå är jag säker. Jag tror mig i det föregående hafva påpekat några af de sätt som dertill kunde vara lämpliga, som skulle höja konstnärsandan inom eder teater, och bryta den gamla slentrianens mångåriga isberg, hvilket andas ut sin dödskyla öfver den af eder styrda institutionen. Att flera finnas är naturligt, och kanske kunna vi i en framtid få äfven dem bragta på tal. Jag vågar dock hysa den förhoppningen att läsprofvets införande, generalrepetitionens ordnande på ett ändamålsenligare sätt, och elevskolans totala reorganisation skulle till en början göra tillfyllest.

Jag slutar nu mina, i mångas och kanske äfven i edra ögon, tråkiga och långdragna reflexioner, hvilka förestafvats af ett varmt intresse för den sak jag velat tjena, ett intresse så varmt att inför denna sak äfven den största personlighet förlorar sina häfdvunna dimensioner, och sammankrymper till ett ganska litet ting, hvilket jag icke kan hjelpa att jag trampar på liktornarne.

Att jag kunnat misstaga mig är både möjligt och troligt — vill man upplysa mig om misstagen så är jag tacksam, — vill man det icke så måste jag låta nöja mig äfven dermed. Jag skall till och med vara fullt belåten om jag på dessa blad endast framkastat en tanke, utförbar först i en långt aflägsen framtid, då hvarken ni, herr baron, mera styrer vår första teater, eller jag i min ringhet finnes tillstädes för att skrifva om densamma. Finnes det endast någon sanning uti äfven den torftigaste idé, så dör den icke — det är den fasta borg vid hvilken jag tryggar mig!

Pris: 25 öre R:mt.

